

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. Габриела Белова-Ганева, д. н.**, преподавател в катедра „Международно право и международни отношения“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“
външен член на научно жури, определено със Заповед 3-РК-220/19.06.2026 г. на Ректора на Нов български университет, по процедура за защита на дисертационен труд на тема:
„Защитата на основните права на ЛГБТИ хората в конституционната рамка на България“ за придобиване на научна и образователна степен „доктор“ в докторска програма „Конституционно право“, професионално направление 3.6. Право
автор на дисертационния труд: **Филип Роберт Самуилов**
научен ръководител: доц. д-р Деяна Марчева

I. Данни относно процедурата и кандидата

В хода на процедурата за получаване на научна и образователна степен „доктор“ Филип Роберт Самуилов е представил за рецензия дисертация на тема: „Защитата на основните права на ЛГБТИ хората в конституционната рамка на България“. Като редовен докторант, той е зачислен в департамент „Право“ на Нов български университет със заповед № 3-РК-27/07.11.2023 г. на Ректора на НБУ, като за негов научен ръководител е определена доц. д-р Деяна Марчева. Дисертационният труд е насочен за публична защита пред научно жури съгласно заповед № 3-РК-220/19.06.2026 г. на Ректора на Нов български университет.

В законоустановения срок като член на научното жури ми бяха предоставени всички необходими документи и материали по процедурата по защита в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, Наредбата за развитие на академичния състав на НБУ и другите приложими нормативни актове.

От формална страна, Нов български университет разполага с акредитирана докторска програма „Конституционно право“. В съответствие с процедурните правила на университета е проведена вътрешна защита пред съвета на департамент „Право“, след което докторантът е насочен към публична защита.

Кандидатът Филип Роберт Самуилов е изпълнил минималните национални изисквания за придобиване на научната и образователна степен „доктор“, като е представил дисертационен труд, съобразен с изискванията на член 27 от ППЗРАСРБ, включително и декларация за оригиналност. Той е изпълнил и наукометричните критерии по група показатели Г, представяйки три статии и една студия, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томове, в резултат на което постига 50 точки (при изискване минимум 30 точки).

През 2022 г. Филип Самуилов е придобил ОКС „магистър“ по специалност „Право“ в Нов български университет. От 2025 г. е магистър и по „Права на човека и върховенство на правото“ - степен, придобита в рамките на магистърска програма в Университета в Мишколц, Унгария. От 2023 до 2024 г. е работил като правен експерт в рамките на правозащитната организация ЛГБТИ „Действие“.

II. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е на тема „Защитата на основните права на ЛГБТИ хората в конституционната рамка на България“. Общият обем на труда е 292 страници. Структурата на дисертационният труд включва увод, три части, заключение, библиография и списък на цитирана съдебна практика. Всяка от трите части е вътрешно структурирана в две подтеми (глави), които имат и допълнително вътрешно разделение със съответните акценти на труда.

В съответствие с възприетите академични стандарти докторантът формулира в увода изследователския проблем, целите, задачите и методологията на изследването.

Първата част „**Теоретична и историческа рамка**“ е разделена на две глави, в които съответно се анализират, първо, терминологията и теоретичната рамка, и второ, се проследява историко-правната еволюция на статута на ЛГБТИ хората в България от създаването на модерната българска държава до приемането на Конституцията от 1991 г.

Втората част „**Сравнителноправен и наднационален анализ**“ обхваща две подтеми, обособени в трета и четвърта глава. Сравнителноконституционното проучване е систематизирано на две равнища. Първо, в глава трета е направен хоризонтален анализ на модели на правна уредба с акценти върху следните въпроси - модели на регистрирани партньорства и брачно равенство в Германия, Франция, Испания, еволюцията в юридическото признаване на пола (от медикализация към самоопределение), спецификите в държавите от Централна и Източна Европа, защитата на интерсекс хората. На второ място е изведена типологията на конституционните подходи съответно на „замръзналото право“ и „живата конституция“, като са изяснени и оценени последователно доктрината на статичното право, доктрината на еволютивното тълкуване, сравнителният синтез в рамките на наднационалния съдебен диалог. Четвърта глава е посветена на вертикален анализ, в рамките на който се извеждат стандартите на наднационалното право, включително на правото на Съвета на Европа и на правото на Европейския съюз със избрани акценти от съдебната практиката на Европейския съд по правата на човека и на Съда на Европейския съюз.

Третата част на дисертационния труд се фокусира върху **конституционноправният режим и практика в Република България**. В глава пета е структуриран анализ на българската конституционна и правна рамка, в рамките на който са изведени основните конституционни принципи – примат на международното право (чл. 5, ал. 4 от КРБ), достойнство на личността (Преамбюл и чл. 4, ал. 2 от КРБ), равенство и забрана за дискриминация (чл. 6 от КРБ), правото на личен живот и човешко достойнство (чл. 32 от КРБ). Глава шеста е посветена на избрани аспекти от българското законодателство, релевантни към защитата на основните права на ЛГБТИ хората, като авторът отграничава нормативния прогрес в някои от тях, например, включването на защитния признак „сексуална ориентация“ в Закона за защита от дискриминация, който липсва в чл. 6 от КРБ, и нормативния регрес в други, например, измененията и допълненията в Закона за предучилищно и училищно образование от 2024 г., известни като забрана за ЛГБТИ

пропаганда в училищата. Проучването в тази част задълбочава проблематиката, като очертава дефицити в практиката на Комисията за защита от дискриминация и съдилищата и същевременно откроява авторовата позиция. Шестата глава на дисертационния труд предлага детайлен казуистичен анализ на националната правораздавателна дейност. Изходна точка на този анализ е практиката на Конституционния съд с известните решения за противоконституционност на Истанбулската конвенция (Решение № 13/2018 г. по к.д. № 3/2018 г.) и за определяне на пола като биологичен (Решение № 15 от 2021 г. по к. д. № 6/2021 г.). На тази база според автора се развива практика във ВКС и ВАС, основана на формализъм и биологически детерминизъм, и докторантът се стреми да обоснове тезата си, че с тази национална съдебна практика Конституцията се превръща от инструмент за защита на правата в средство за социално изключване.

Заклучението на дисертацията обобщава изводите от многопластовия анализ, който обхваща теоретична деконструкция, историческа ретроспекция, сравнителноправно съпоставяне и казуистичен преглед, с които докторантът потвърждава своята първоначална научна хипотеза за наличието на дълбок и структурен „конституционен парадокс“ в защитата на основните права на ЛГБТИ хората в България. Според него не се касае за просто правно-техническо несъответствие, а за остра несъвместимост между формално прокламираните в Конституцията принципи и фактическото състояние на „нормативно мълчание“ и маргинализация на ЛГБТИ хората у нас.

Научният апарат е впечатляващ и обхваща 621 бележки под линия, най-голям дял заема научната литература с приблизително 350–400 цитирания, следвана от съдебната практика – 120–140 препратки. Нормативните източници и различните официални доклади със статистика съставляват около 50–60 бележки.

Добросъвестно е изведена и библиографията от общо 384 източника, от които 75 на български език, 295 на английски език, 11 на немски език.

Считам, че авторефератът отразява достоверно структурата и съдържанието на дисертацията.

III. Актуалност и значимост на изследвания проблем

Темата за защитата на основните права на ЛГБТИ хората в конституционната рамка на България е особено актуална в контекста на засилващото се напрежение между юриспруденцията на българския Конституционен съд, ВКС и ВАС, от една страна, и наднационалните съдилища – Европейския съд по правата на човека и Съда на Европейския съюз, от друга страна. Напрежението е най-видимо в казуси за дискриминация на ЛГБТИ хора, свързани с правата на еднopolовите двойки и трансличностите в България, като се очертава една тенденция, в която ЕСПЧ и СЕС утвърждават експанзивно тълкуване на защитата на правото на личен и семеен живот и на защитата от дискриминация, докато националните институции заемат по-консервативна позиция, развиват доктрината за „традиционни ценности“ и национална конституционна идентичност.

Дисертационният труд поставя във фокус тази актуална и значима проблематика на основните права на ЛГБТИ хората в конституционната рамка на България, която до

момента не е била предмет на цялостно научно изследване в българската правна литература. Кандидатът е реферирал в своя труд към малкото съществуващи на български език отделни статии и колективни монографии на отделни аспекти на темата, като я извежда на изцяло ново поле през призмата на интегративният подход към защитата на основните права в българската конституционна и правна рамка.

IV. Цели, задачи и методология на изследването

Дисертационният труд има за основна цел да извърши цялостен и критичен правен анализ на нормативните дефицити и доктриналните празноти в конституционноправната защита на основните права на ЛГБТИ хората в Република България. Изследването се стреми не само към описателен преглед на действащото право, но и към изясняване на дълбоките теоретични и исторически предпоставки, които обуславят някои правни пропуски. Крайна цел е формулирането на научнообосновани предложения за преодоляване на правната несигурност и за ефективно гарантиране на принципа на равенство.

В изпълнение на поставената цел, изследването следва логическа последователност, започвайки с изясняване на понятийния и концептуален апарат посредством опит за интеграция на деконструкцията и „куиър“ теорията в конституционноправни анализ. Методологично, трудът стъпва върху идеята, че Конституцията и правната система следва да се анализират не като автономни, а в техния социален и властови контекст, който позволява да бъдат разкрити съществуващите механизми на нормативно изключване на ЛГБТИ хората. Основните методи включват правно-исторически анализ, сравнителноправен метод с двуизмерна структура (вертикален и хоризонтален), както и казуистичен метод чрез детайлен анализ на съдебната практика. Критичният подход допълнително засилва авторовата позиция. Като достойнство на дисертационния труд може да се посочи, че изследването допълнително прилага интерсекционален подход за анализ на взаимодействията между различните форми на правно и социално изключване.

В изследването са застъпени широк спектър от първични правни източници, международни актове и съдебна практика. Стилът на изложението е дескриптивен и аналитичен, като строго следва етичните стандарти и ясно отразява изследователската позиция. Като цяло, дисертацията преодолява институционалния формализъм и предлага завършен теоретичен и правен модел за осмисляне и реформиране на конституционния статус на ЛГБТИ хората в България.

V. Основни приноси и резултати

Дисертационният труд дава значим научно-теоретичен принос чрез интегрирането на оригинална методология, която съчетава деконструкция и критически подход към правата на човека, преминавайки отвъд традиционния правен позитивизъм. Тази рамка позволява разкриването на скритите механизми за нормативно изключване на уязвими групи и очертава нова концептуална парадигма в българската конституционноправна доктрина, съобразена с актуалните европейски стандарти и ясно разграничение на ключови категории като пол, джендър и сексуална ориентация. Наред с това, авторът

осъществява първото в националната правна наука комплексно изследване на статута на ЛГБТИ хората в България, което обосновава влиянието на тоталитарното наследство върху съвременната рестриктивна практика.

В допълнение, дисертацията провежда задълбочен сравнително-правен анализ, като систематизира съществуващите модели на правна уредба на правата на ЛГБТИ хората в Западна и Източна Европа. Трудът разработва двуизмерен анализ – вертикален и хоризонтален – на националните и наднационални правозащитни стандарти, демонстрирайки съществените догматични разминавания и подчертавайки правната задълженост на националните съдилища да прилагат примата на наднационалните стандарти за защита на основните права. Чрез детайлен казуистичен анализ на съдебна практика е разкрит феноменът на съдебния формализъм и структурната хомофобия, която води до ограничаване на правата на ЛГБТИ хората и до абдикация от страна на съдебната власт.

Научно-приложният принос на изследването се състои в систематизирането на основните нормативни дефицити и формулирането на цялостен пакет от конкретни предложения *de lege ferenda*. Предлагат се и законодателни промени за разширяване на защитата срещу престъпления от омраза с включване на „джендър идентичност“ и „полови характеристики“ в Наказателния кодекс, както и премахване на дискриминационни разпоредби в образователното законодателство, за да се осигури съответствие с европейските правозащитни стандарти и свобода на изразяване.

V. Оценка на други публикации на докторанта

Филип Самуилов е представил в своя автореферат 3 научни статии и 1 студия, публикувани в рецензирани издания, всички свързани с тематиката на дисертационния труд, както следва:

1. Домашно насилие при еднополовите двойки. – В: Реформата на защита от домашно насилие. Сборник с доклади от научна конференция. С.: Българска академия на науките. Институт на държавата и правото, 2024, с. 231–245;
2. Правно-исторически преглед на правата на ЛГБТИК+ през XIX и XX век на територията на днешна Република България. – В: Годишник на Департамент „Право“ на Нов български университет 2023. С.: Издателство на Нов български университет, 2024, с. 176–195;
3. Дискриминация, основана на сексуална ориентация и джендър идентичност в България. – В: Защита от дискриминация в България, в Европа и света. Сборник доклади от международна научна конференция, 19-20 април, 2024 г., НБУ. Поредица Форум „Юридически изследвания“, кн. 3. С.: Издателство на Нов български университет, 2025, с. 440–453;
4. От правен вакуум към самоопределение: Сравнителен анализ на юридическата промяна на пола в България и Германия. – приета за публикуване в: Годишник на Департамент „Право“ на Нов български университет 2024. С: Издателство на Нов български университет.

Тези публикации ясно демонстрират трайната и последователна ангажираност на автора с изследваната проблематика, като обхващат различни аспекти на правната защита на ЛГБТИ хората. Темите включват важни и често пренебрегвани въпроси като домашното насилие в еднополовите двойки, историческото развитие на правата, дискриминацията и юридическите механизми за признаване на пола, което отразява задълбоченост и многостранен подход в научните интереси на автора. Тези публикации допринасят значително за обогатяването на националната правна доктрина с актуални и комплексни правни анализи.

VI. Бележки и препоръки

Критичните ми бележки са свързани преди всичко с прекомерния обем, като по скромното ми мнение, част от изложението е утежнена и се характеризира с излишно многословие, което води на места до някои повторения, особено по отношение на теоретичния и терминологичен анализ. Тази диспропорция в съдържанието и елиминирането на някои повторения може да бъде избегната, ако авторът извърши известна преработка на дисертацията. Не споделям напълно аргументацията, свързана с трудовете на Джорджо Агамбен - един от най-изтъкнатите съвременни философи, чиито научни интереси се изместват от постепенно от юриспруденцията към сферата на политическата философия и биополитиката. Действително, неговият изследователски проект *Homo sacer* е поставян сред фундаменталните трудове на съвременната политическа философия поради реконструкцията на интелектуалната и политическа история на понятието „живот“ и заплахите за него, скрити във феномена политически суверенитет. Неговите критици обаче посочват, че *homo sacer* е била маргинална, специфична и ограничена правна аномалия, която Агамбен изважда от контекста и я разгръща до универсален модел, като по този начин заличава ключови институционални, икономически и социални разлики между отделните държави и исторически епохи.

Считам обаче, че тези, неизчерпателно посочени, критични бележки, не омаловажават високата ми оценка за труда на колегата Филип Самуилов и са напълно извиними за един млад автор.

VII. Заключение

Дисертационният труд на колегата Филип Самуилов съдържа обобщения на сериозен научен проблем, какъвто е защитата на основните права на ЛГБТИ хората в конституционната рамка на България и представлява оригинален принос в науката. Той отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Наредбата за развитие на академичния състав на НБУ. Представената разработка показва, че докторантът демонстрира качества за самостоятелни научни изследвания. Предвид гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за представения дисертационен труд и предлагам на членовете на почитаемото научно жури да гласува за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ кандидата **Филип Роберт Самуилов**.

24.08.2026 г.

проф. Г. Белова, д.н.